

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.пс.н. Веселин Василев

На дисертацията на Магида Абу Аяш-Мурад на тема:
„Влияние на поредността на раждането на арабските деца в Израел върху тяхното личностно развитие“,
представена за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
(докторска програма “Педагогическа и възрастова психология“)

Научен ръководител: проф. дпн Румен Стаматов

1. Общо описание на представените материали и дисертационния труд; представяне на докторанта

Докторантът Магида Абу Аяш-Мурад е представила всички необходими материали (напълно завършен дисертационен труд, автореферат към него, списък и копие от публикациите по темата) и необходимите съпровождащи документи.

Магида Абу Аяш Мурад е зачислена в докторантура на свободна подготовка в Института за подготовка на докторанти към Варненския свободен университет и е приключила успешно докторантското си обучение в него. Всичко това прави процедурата по защита на нейната дисертация редовна и коректна.

2. Актуалност на проблематиката и коректност на поставените изследователски цели и задачи

Дисертационният труд на Магида Абу Аяш-Мурад е посветен на тема, която още изначално я прави интересна и привлекателна за читателя, дори и той да не е професионален психолог. По редица причини:

- Проблематиката не е традиционна и широко изследвана: аз поне не съм срещал съвременно емпирично психологическо изследване, което да верифицира чрез емпирични данни иначе добре познатата (още от времето на Франсис Галтон и Алфред Адлер) теория за значението и влиянието на

поредността на раждането на детето в семейството върху неговото личностово своеобразие;

- В изключително сложната социално-историческа и трудна житейска обстановка, в която израстват съвременните израелски деца, да се търсят, проследяват и оценяват с научни средства психологически релевантните фактори, които могат да влияят върху тяхната толерантност към стреса и справянето с него, е изключително актуална и социално полезна задача, която придава на изследването висока обществена значимост;

- Като психологически релевантен фактор докторантката е открила забелязаният още от класиците-психолози (Фр. Галтон и А. Адлер) феномен „поредност на раждането на детето в семейството“ и емпирично е проверила корелацията му както с емпирично достъпните личностни черти, така и с уместно подбрани социални медиатори.

Възможността за съпоставително изследване на две различни таргет-групи – деца, растящи в една и съща макросоциална среда, но принадлежащи към различни етноси и притежаващи културни и социално-житейски своеобразия, привнася много интересни смислови нюанси в получените и интерпретирани резултати.

Така дисертационната разработка на Магида Абу Аяш-Мурад се оказва един успешен образец на цялостно и комплексно проучване на сложен проблем с психологическо съдържание и висока социална значимост, което включва емпирично психологическо изследване, базирано върху подходяща теоретична основа, придружено с апробирана в приложно ориентирана програма за интервенция, насочена към справянето на децата със стреса.

Може да се обобщи, че цялостният замисъл на дисертационното изследване е една от силните страни на оценяваната разработка.

3. Познаване на проблема

Магида Абу Аяш-Мурад несъмнено добре познава проблема, на който е посветена нейната дисертация. За това свидетелства както демонстрираната теоретична начетеност, така и умело изпълненото собствено емпирично изследване.

Авторката не само добре познава проблема – тя е преживяла съществените аспекти на този проблем в живота на обществото, в което е израстнала и живее. Проблемите, извлечени от живата практика, а не от по-ранни чужди изследвания и теории, са най-ценния продукт на съвременната психологическа наука. И по този критерий настоящата дисертация заслужава висока оценка.

4. Методика на изследването

Изследователските цели и задачи са реализирани с помощта на следните инструменти:

1. Структуриран график за събиране на лична информация от изследваните лица;
2. Тест / график за изследване на психологическия дистрес (адаптация на Aggarwal et. al. (2005);
3. Тест / график за личностни черти (адаптация на John & Srivastava (1999).

Към изследователския инструментариум аз бих отнесъл и разработената (тя видимо е авторска) програма за интервенция за изграждане у децата на адаптативни механизми за справяне със стреса и дистреса.

Като цяло изследователските инструменти са сполучливо подбрани и адекватни на цялостния изследователски замисъл и допринасят за решаването на формулираните цели и задачи.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на Магида Абу Аяш-Мурад съдържа общо 180 страници текст (основен текст – 158 стр., списък на ползваната литература със 74 източника – 9 стр. и 7 приложения – изследователски инструменти, обобщени емпирични данни и програмата за интервенция – 13 стр.). Текстът е структуриран според традицията – разпределен е в увод, три глави и заключение, емпиричните данни са организирани в 51 таблици и 10 фигури.

Литературният обзор проследява целенасочено и компетентно както основните понятия, приложени в дисертационната разработка, така и теоретичните възгледи на автори, които са работили вече върху подобни проблеми. Докторантката потвърждава своята добра информираност върху релевантната на нейната тема книжнина.

Собственото емпирично изследване на Магида Абу Аяш-Мурад, освен че е добре замислено, е реализирано с необходимото изследователско умение. Обхванати са 196 изследвани израелски деца, поравно разпределени от арабския и израелския етнически сектор.

Конкретните изследователски цели, както и изследователските задачи, в които те са конкретизирани, са формулирани коректно и насочват успешно самостоятелната емпирична психологическа разработка на докторантката. Изключително интересен е цялостният замисъл при анализа на зависимостта между поредността на раждането и личностните черти да бъдат открити

31 зависимими променливи (основани на 5-факторния модел на личността) и да се проследи влиянието им като модераторни променливи (опосредстващи фактори) от социален и демографски характер – това са етническата принадлежност, пол и възраст на детето, социално-икономически статус на семейството, в което израства и др.

Цялостното изследване се целенасочва от система от 7 алтернативни хипотези, които ориентират както събирането на емпиричните данни, така и тяхната интерпретация.

Особен интерес представлява проследяването на ефекта от прилагането на програмата за интервенция за справяне със стреса.

Докторантката се е справила успешно с многопластовия анализ на данните и получените обобщени резултати (изводи и препоръки) изглеждат напълно основателни и убедителни. В анализа е проявена необходимата сръчност и умения в статистическото обработване на емпиричните данни, представени в 51 таблици и 10 фигури. Проявена е необходимата култура в тяхното последователно анализиране и оценяване, съобразно поставените задачи и въпроси и предпоставените хипотези.

Потвърдени са някои от основните изследователски хипотези, потвърден е положителният ефект от прилагането на програмата за интервенция.

6. Автореферат и публикации по дисертационния труд

Авторефератът към дисертацията в обем от 38 страници съдържа всички основни съставки от основния текст, като с основание най-подробно е представено собственото емпирично изследване.

Докторантът е публикувал 3 научни статии в сериозни издания (сборници от конференции и научно списание), което прави достъпни за заинтересованите читатели основни моменти от дисертационния труд.

7. Приноси и лично участие на докторанта

Дисертационната разработка съдържа безспорни приноси както към приложната психология (в тази област те са новаторски приноси), така и към теоретичната психология (в тази област те са по-скоро потвърждаващи). Авторката ги е представила систематично заедно с изводите и произтичащите от тях – напълно основателни и много полезни – препоръки към практиката на учителите, с което се потвърждава тяхната (на приносите) стойност.

Можем уверено да считаме, че цялостната дисертационна работа – предвид нейната специфика и специфичната компетентност, необходима за разработването ѝ – е дело на самия докторант.

8. Лични впечатления, критични бележки и препоръки

Нямам лични контакти и лични впечатления от докторанта.

Нямам сериозни критични бележки към представения дисертационен труд. По-дребните ще спестя.

Бих препоръчал на Магида Абу Аяш-Мурад да публикува и други научни статии (ще бъде много интересно ако се появят и на български език), по възможност и по-обширен публичен труд (студия, книга), чрез които да запознае заинтересованите български и други читатели-специалисти с интересните резултати от своето съдържателно и практически много полезно изследване.

9. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационната разработка изпълнява и напълно удовлетворява своето основно предназначение и роля – да повиши изследователската квалификация на докторанта. Магида Абу Аяш-Мурад убедително демонстрира своите умения да замисля, организира и реализира самостоятелно психологическо изследване върху сериозна научна тематика. Поради това считам, че са налице всички основания представената от нея дисертация на тема: „Влияние на поредността на раждането на арабските деца в Израел върху тяхното личностно развитие“ да бъде оценена положително и на авторката Магида Абу Аяш Мурад да бъде присъдена образователно-научната степен „Доктор по психология“.

10 април 2024 г.
гр. Пловдив

Рецензент:В..В.....
/Проф. д.п.н. Веселин Василев/